

A charcoal-style portrait of Sigmund Freud, showing his characteristic features like his receding hair, deep-set eyes, and beard. He is wearing a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. The background is a textured blue wash.

D. M.
THOMAS

ROZHOVORY
SO SIGMUNDOM
FREUDOM
EDWARD DE BONO

PREDSLON

**ROZHOVORY
SO SIGMUNDOM
FREUDOM**

ROZHOVORY SO SIGMUNDOM FREUDOM

FIKTÍVNY ROZHOVOR
VYTVORENÝ NA ZÁKLADE
FREUDOVHO ŽIVOTOPISU
A DIELA

D. M. THOMAS

Predslov Edward de Bono

Preložil Vladislav Gális

IKAR

Poznámka pre čitateľa: Táto kniha je rozdelená na dve časti: životopisnú esej a fiktívny rozhovor. Životopisná esej obsahuje stručný prehľad Freudovho života. Fiktívny rozhovor vychádza z podrobného výskumu jeho života a diela. Všade, kde je to možné, sú súčasťou fiktívneho rozhovoru Freudove ústne alebo písomné vyjadrenia. Zvyšok tvoria podložené interpretácie jeho názorov a postojov.

Predstavujeme vám kľúčové osobnosti vedy, náboženstva, umenia a literatúry. Táto séria informáciami nabitých rozhovorov, ktorú pripravil kolektív popredných autorov a odborníkov z jednotlivých oblastí, je ideálna pre každého, kto hľadá rýchly a prístupný úvod do života a diela najvýznamnejších postáv ľudských dejín.

V SÉRII VYŠLO

Carlos I. Calle: *Rozhovory s Albertom Einsteinom*
Predslov sir Roger Penrose

V SÉRII PRIPRAVUJEME

Michael White: *Rozhovory s Isaacom Newtonom*
Predslov Bill Bryson

D. M. Thomas
Conversations with Freud

Originally published under the title *Coffee with Freud* in 2009
This edition first published in the UK and USA in 2020 by Watkins,
an imprint of Watkins Media Limited
www.watkinspublishing.com

Design and typography copyright © Watkins Media Limited 2020
Text copyright © D. M. Thomas 2009, 2020
Foreword copyright © Edward de Bono 2009, 2020
Translation © 2021 by Vladislav Gális
Slovak edition © 2021 by IKAR, a.s.

D. M. Thomas si uplatňuje morálne právo identifikovať sa
ako autor tejto knihy.

Všetky práva sú vyhradené.

Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat', ukladať
do informačných systémov ani prenášať v akejkoľvek podobe
či akýmkoľvek spôsobom – elektronicky, mechanicky,
fotokopírovaním, nahrávaním alebo inak – bez predchádzajúceho
písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

Z anglického originálu *Conversations with Freud*
(Watkins Media Limited, London 2020) preložil Vladislav Gális.
Redigovala Mária Bartoš.
Korigovala Katarína Šoganová.
Technická redaktorka Helena Oleňová.
Vydalo vydavateľstvo IKAR, a.s., Bratislava
v roku 2021 ako svoju 1 767. publikáciu v elektronickej podobe.
Prvé vydanie.
Sadzba a zalomenie do strán Veronika Jelenová.
Vytlačili TBB, a. s., Banská Bystrica.

ISBN 978-80-551-8079-3

OBSAH

Predslov Edward de Bono	1
Úvod	5
Sigmund Freud (1856 – 1939): Život v skratke	9
Podme sa rozprávať	29
O detstve	31
O koreňoch sexu	39
O oidipovskom komplexe	49
O liečení hovorením	61
O snoch	71
O Vlčom mužovi	79
O výtvarnom umení a o literatúre	87
O Carlovi Jungovi	95
O „Dore“	101
O ženách	111
O židovstve	121
O púde smrti a o šťastí	131
Poznámky	137
Odporúčaná literatúra	139
Poznámka prekladateľa	143

PREDSLOV

EDWARD

DE BONO

Ludský mozog túži po vysvetleniach. Preto sa už veľmi malé deti stále vypytujú: „Prečo?“ Vysvetlenia spájajú veci, vytvárajú medzi nimi vzťahy.

Objasňujú, prečo sa niečo deje, a zároveň nám umožňujú predpovedať, čo sa stane v budúcnosti.

Ludia počas celých dejín hľadajú takéto objasnenia, aby sa dokázali zorientovať vo svojom živote. Usporiadanie vecí najprv vysvetľovala mágia a náboženstvo. Potom prišla veda a jej neosobné zákony a kdesi medzi tým sa ocitol Freud.

Tak ako Voltaire povedal o Bohu: „Keby Freud neexistoval, museli by sme si ho vymyslieť.“

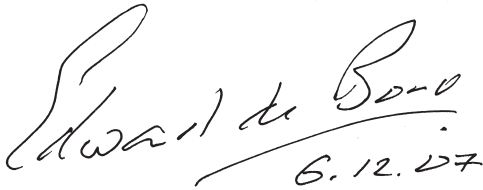
Celé Freudovo dielo bolo majstrovskou ukážkou vysvetľovania a v jeho jadre sa nachádzal sex. Freud skúmal vlastnú – často deprimovanú – myseľ aj mysle svojich pacientov. Vysvetľoval naše konanie a trápenia revolučnými teóriami,

ako napríklad detská sexualita, sublimácia, symbolizmus snov a oidipovský komplex. Veril, že ak v pacientovej osobnosti nie je niečo viditeľné tak, ako by malo byť, je to preto, lebo je to príliš bolestivé a treba to potláčať. Zvláštny symptóm, napríklad nervózny tik alebo kašeľ, môže byť v skutočnosti presun spomienky, prípadne nejakého oveľa tabuizovanejšieho zážitku či emócie. „Hysterici trpia prevažne spomienkami,“ ako Freud slávne skonštatoval spolu s Josefom Breuerom.

Ľudí tieto teórie šokovali, znepokojovali a dráždili ich zvedavosť. No a Freudovi zabezpečili ústredné postavenie v psychológii. Boli však pravdivé vo vedeckom zmysle? V niektorých prípadoch možno áno. V iných možno nie. Predtým ako pohlavné hormóny počas puberty zvýšia citlivosť rôznych nervových dráh, si vieme ťažko predstaviť, ako by sex mohol pôsobiť u dojčiat a u detí. Možno by bolo presnejšie hovoriť o „slasti“ a o „láske“, nie o sexe, to by však len oslabilo Freudove vysvetlenia. V skutočnosti nejde o „pravdu“ v jeho diele. Bola to rovnako poézia ako veda: jeho teórie vytvárali príbehy, ktorým ľudia mohli veriť. Skutočná hodnota

týchto príbehov spočívala v tom, že pacienti umožnili „pochopiť“ jeho vlastné správanie alebo symptómy a vďaka tomuto pochopeniu často dochádzalo k zlepšeniu.

Či sa to niekomu páči, alebo nie, Freud stále ovplyvňuje spôsob, akým dnes uvažujeme o sebe aj o ostatných ľuďoch. Mali by sme ho považovať za majstra vysvetľovania. Za fenomén, ktorý sa nachádza kdesi medzi poéziou a vedou a medzi psychológiou a mágiou.

Edward de Bono
6.12.07

ÚVOD

Často sa ma ľudia pýtajú: „Prečo práve Freud? Prečo vás tak fascinuje?“ Rozhodne sa dá hovoriť o fascinácii: v dvoch mojich románoch, *Biely hotel* a *Pavlovovej torta*, je hlavnou postavou a rozprávačom. Ako by som mohol odolať pozvaniu na posedenia s Freudom pri káve v bezčasovom nevedomí, v nádhernej kaviarni, kde sa ešte stále môže fajčiť?

Keď Freud zakladal psychoanalýzu, ľudia mu vykrikovali, že je fantasta posadnutý sexom. O storočie neskôr naňho znovu mnohí útočia. Obviňujú ho z intelektuálnej nepoctivosti, z podceňovania žien a z preceňovania vlastných teórií a účinnosti psychoanalýzy. Kritici tvrdia, že ak aj jeho teórie mali určitú platnosť v patriarchálnej buržoáznej Viedni roku 1900, v našej fluidnej, multikultúrnej a postfeministickej spoločnosti nefungujú.

Vo všetkých týchto kritických výhradách je zrnko pravdy – s výnimkou intelektuálnej nepoctivosti. Všetci občas klameme sami seba –

Freud menej než väčšina ľudí –, lenže práve on sa najväčšmi hrdil pravdovravnosťou. V zrelom veku vnímal psychoanalýzu ako pomocníčku duše (psyché), celej podstaty človeka, nielen jeho mysle. Fascinovala ho archeológia a sám bol archeológom nevedomia, ktoré na vlastnú škodu ignorujeme.

Psyché, ako ju vnímal Freud, bola hlboko poetická, ustavične tvorila prostredníctvom metafory a symbolu. Vnímam to ako výstižné a zároveň inšpirujúce – na rozdiel od súčasného modelu mysle ako počítača. Freudov „večný Eros“ skrotili sexuológovia a mechanistické porno a zinfantilizovali ho sexuálne pomôcky a reči o „orále“. Mnohí z tých, ktorí sú voči Freudovi nepriateľsky naladení, potláčajú nepohodlné pravdy o sebe a radšej hľadajú odpovede na problémy v sociológii a v politike. Freud odvážne čelil vlastným démonom a prial nám, aby sme aj my čelili tým svojim.

Aj keby sa ukázalo, že jeho model psychiky je skôr bohatou básnickou metaforou než vedecky presný, nijako to neznižuje jeho veľkosť. Keď sa Freud mylí, objasňuje nám viac ako ostatní, ktorí majú pravdu, lebo sa obracia na múdrosť vekov. Inšpiráciu čerpal zo starobylých mýtov

a zbožňoval veľkých spisovateľov, ako boli Shakespeare a Dostojevskij. Povedal o nich, že ešte pred ním objavili nevedomie. Občas býval despotický, ale aj tak bol osloboditeľom. Diana Humová Georgeová, autorka knihy *Blake a Freud*, cituje: „Nikto nedokáže dodržiavať tieto zákony, lebo predstavujú smrť / každej ľudskej energie“ a pýta sa, že keby sme si odmysleli lomku oddeľujúcu verše, či by nejaký vedec vedel, že tieto slová napísal básnik William Blake a nie Freud. Obaja chceli mužov a ženy vyslobodiť z pút, z „okov, ktoré ukula myseľ“. Aj keď bol Freud v názoroch na „ženské práva“ konzervatívny, priznával ženám dôstojnosť tým, že k nim pristupoval ako k sexuálnym bytostiam.

Freud sám vyrážal na výpravy do hlbín ľudskej psychiky a vo svojich najvzrušujúcejších, najtvorivejších vzopätiach si o sebe uvedomoval: „... vôbec nie som vedec ani pozorovateľ, ani experimentátor, ani mysliteľ. Povahou som len conquistador – dobrodruh.“ Toto je Freud, ktorého mám tak rád.

SIGMUND FREUD

(1856 – 1939)

ŽIVOT V SKRATKE

Jákob Freud, Sigmundov otec, sa prvýkrát matne objavuje v 40. rokoch 19. storočia ako archetypálny večný Žid, ktorý prišiel z Haliče (na území dnešného Poľska a Ukrajiny), najvýchodnejšej, najzaostalejšej a najantisemitskej časti rozľahlej a mnohojazyčnej habsburskej monarchie. So starým otcom z matkinej strany chodieval na voze stovky kilometrov medzi východom a západom a za farbené látky vymieňal vlnu a med. Mal manželku Sally, ktorá mu porodila dvoch synov, Emanuela a Filipa, keď ešte nemal ani osemnásť rokov. Jákob sa napokon krátko pred štyridsiatkou presťahoval na západ do mesta Freiberg (dnes Příbor v Českej republike). Podľa záznamov bol už vdovec, lenže meno jeho nebohej manželky sa z akéhosi

záhadného dôvodu neuvádzalo ako Sally, ale ako Rebeka. Záhada menom Rebeka zostáva nevysvetlená. V roku 1855 uzavrel druhé manželstvo. Jeho nová manželka Amália bola len devätnásťročná, prítažlivá a energická haličská Židovka, ktorá žila s rodinou vo Viedni. Do roka, 6. mája 1856, porodila svojho „zlatého Sigiho“. Bolo to zhruba v čase, keď Emanuelova manželka porodila Jákobovi prvé vnúča.

Slobodný Filip sa možno cítil trochu zvláštne, keď ho predstavili peknej macoche, ktorá bola jeho rovesníčkou. Niektorí bádatelia dokonca na základe imaginatívneho čítania jedného z Freudových snov naznačujú, že Amália a Filip sa možno zblížili až príliš. Že práve to mohlo byť dôvodom, prečo dvaja starší Jákobovi synovia odišli z domu a usadili sa v Anglicku. V každom prípade bolo toto nezvyčajné rodinné usporiadanie živnou pôdou pre budúci objav oidipovského komplexu.

Amália porodila druhého syna, ktorý onedlho zomrel. Potom päť dcér a napokon ešte jedného syna, ktorý prežil. Keď mal Sigmund štyri roky, Jákob presťahoval svoju rodinu do veľkého hlavného mesta monarchie – do Viedne. Nie je známe,

čím sa Jákob živil: rozhodne nemali peniaze na rozhadzovanie. Do Viedne sa z východných *štetlov* (židovských mestečiek) hrnuli tisíce iných, ešte chudobnejších Židov, aby sa pretĺkali ako podomoví obchodníci. Pôsobili cudzo – dokonca aj na stredostavovských Židov, akými boli Freudovci – a ľudia na ich prítomnosť často reagovali neznášanlivosťou.

Sigmund, ktorý bol vynikajúci študent na štátnej strednej škole, plynule ovládal nemčinu a dobre štylizoval. Bol na ceste k tomu, aby zavrhol vlastné náboženské aj kultúrne židovstvo. Osvojil si viacero jazykov vrátane gréčtiny a latinčiny. Ako osemročný prvýkrát čítal Shakespeara.

Nebolo pochýb o tom, ktoré dieťa je u Freudovcov na prvom mieste: jedno z dievčat chcelo klavír a dostalo ho. Lenže keď sa Sigmund sťažoval, že v takom hluku nedokáže študovať, klavír šiel preč.

Keď Freud konečne objavil svoj životný cieľ, až posadnuto sa naň upol. Dostával sa však k nemu neisto a pomaly. Najprv sa nazdával, že bude právnikom. Potom sa rozhodol pre prírodné vedy. V roku 1873 začal študovať medicínu na Viedenskej univerzite. No viac než

praktické lekárstvo ho zaujímal zoologický výskum. Skúmal nervové bunky v mieche rýb, pokúšal sa zistiť, či má samec úhora semenníky. Ako večne zvedavý človek sa príliš neponáhľal a promoval až v roku 1882. V tom istom roku sa zároveň zamiloval do Marthy Bernaysovej, nemeckej Židovky, ktorá žila vo Viedni.

Toto milé a poslušné dievča viedlo pokojný život so svojou ovdovenou matkou. Freud mal však smolu – Martha s matkou sa presťahovali do rodného Hamburgu. Dievčina mala aj ďalších nápadníkov a Freud žiarlil. Donekonečna vychvaľoval jej milotu, no keď jej listy pôsobili príliš krotko, zveril sa jej: „Ledva sa dokážem ovládnuť, aby som bol len tichým barbarom.“ Jeho korešpondencia je pritom skôr romantická než erotická. Najďalej zašiel, keď spomenul prechádzku v prírode, počas ktorej sa Martha odvrátila a vytiahla si pančuchy. Freud si uvedomoval, že do manželstva bude potrebovať viac než malý plat výskumného pracovníka, a tak strávil tri roky vo Viedenskej všeobecnej nemocnici a pripravoval sa na lekársku prax. Nerobil to od srdca – priateľovi sa zveril, že sa obáva priemernosti –, ale prinútil sa.

Experimentoval s kokaínom, istý čas ho vnímal ako zázračnú drogu, ktorá zvyšuje vitalitu. V Paríži, kde v rokoch 1885 až 1886 strávil niekoľko mesiacov v nemocnici Salpêtrière pod vedením slávneho neurológa Charcota, sa možno vyspal s prostitútkou. Väčšina viedenských lekárov zažila prvý pohlavný styk s dievčatami „z nižších vrstiev“, no Freud v podstate čakal na Marthu a na manželstvo. Tieto osamelé mesiace, ktoré strávil v sprievode Charcota, mu poskytli životne dôležitú predstavu o tom, čo bude robiť v budúcnosti. Rozhodol sa nešpecializovať na organické choroby, ale na neurózy – ochorenia, ktoré vytvára myseľ.

Na veľkej zarámovanej litografii vo Freudovej ordinácii v dome na Berggassej ulici číslo 19, kde Freud strávil väčšinu svojho rodinného života, vidieť omdlievajúcu prsnatú ženu v korzete. Klesá do náručia asistenta – možno samotného Freuda –, zatiaľ čo Charcot predvádza skupine mužov svoju terapeutickú techniku. Ide o klasický predfeministický obrázok. Charcot ukázal, že mnohé fyzické symptómy, ako napríklad paralýza, nesúvisia s fyziológiou. Sú spojené len s myslou

predstavou pacientky o tom, ako funguje jej telo. Preto pacientky, lebo ochorenie s názvom hystéria (pomenovanie vychádza z gréckeho výrazu pre maternicu) sa najčastejšie vyskytovalo u žien. Charcot využíval hypnózu, aby pacientky predviedli prejavy hystérie. Po vyslovení určitého slova dostala pacientka kŕče alebo sa s výkrikom zrútila na dlážku. Freuda to presvedčilo: priťahovala ho dramatickosť a, ako naznačuje spomínaná litografia, spájala sa s tým aj určitá aura sexu, ktorá naňho musela tiež zapôsobiť.

V roku 1886 sa Freud v Hamburgu oženil s Marthou. Zobral ju do Viedne, kde si prenajali štvorizbový byt. Liečil v ňom pacientov, ktorí trpeli neurózami. Freud rovnako ako Charcot používal hypnózu. Čoraz viac sa však sústreďoval aj na techniku „voľných asociácií“, pri ktorej pacient ležal na pohovke a sledoval tok svojich myšlienok. Občas mu pomáhal starší priateľ Josef Breuer, ktorý mu posielal ďalších záujemcov o terapiu.

Freudova zvolená špecializácia dokonale zapadla do nálady, ktorá na konci 19. storočia panovala vo Viedni. Richard Krafft-Ebing vydal v roku 1886 prelomovú štúdiu *Psychopathia*

sexualis o tzv. perverznej sexualite. Na samom vrchole ochabujúcej ríše trpel cisár František Jozef nutkavou neurózou a cisárovná Alžbeta bola napoly šialená.

V roku 1889 korunný princ Rudolf zastrelil svoju milenkú aj seba a podľa všetkého išlo o dvojnásobnú samovraždu, ktorá sa odohrala po pohlavnom styku: bolo to krikľavé stelesnenie prevládajúcej fascinácie sexom a smrťou.

Freud a Breuer v roku 1895 spoločne vydali knihu *Štúdie o hystérii*. Freud bol, na rozdiel od svojho dosť upätého mentora, presvedčený, že hysterické symptómy, ktoré pozoroval u pacientov, majú sexuálny pôvod. Domnieval sa, že telo vytvára chorobu ako nástroj na odvrátenie pozornosti, zablokuje neposlušné túžby a spomienky, lebo čeliť im by bolo pre mravného človeka ešte bolestivejšie. A tak v prípade „Alžbety von R.“ postupne prišiel na to, že je zamilovaná do sestrinho manžela. Keď sa dopyčula strašnú správu, že jej sestra zomrela pri pôrode, okamžite jej zišlo na um (podľa Freudovho opisu), že jej švagor je teraz slobodný a mohol by sa s ňou oženiť. S touto skazenou myšlienkou sa však nedokázala

vyrovnať, a tak ju potlačila tým, že ju premenila na telesné symptómy.

Freud je úžasný rozprávač, ktorý vytvára pútavé a napínavé príbehy. Vyjadril sa, že nemôže za to, ak sa chorobopisy jeho pacientov dajú čítať ako poviedky.

V tom istom roku, keď vydal svoju prvú knihu, ktorá sa považuje za počiatok psychoanalýzy, sa mu narodilo šieste a posledné dieťa, dcéra Anna. Naznačil, že jeho aktívny sexuálny život sa skončil. Mal sotva štyridsať rokov, jeho manželka tridsaťpäť. Počas nasledujúcich piatich rokov prežíval obdobie temného sebaspytovania. V roku 1896 ho hlboko zasiahla otcova smrť. Zachvátila ho osamelosť a smútok, ktoré sa striedali s eufóriou. Trápili ho skutočné alebo imaginárne zdravotné problémy a krátkodobé, ale vracajúce sa choroby jeho detí. Freud bol na vedca až zvláštne poverčivý a veril, že do päťdesiatky zomrie na zlyhanie srdca. Vrhol sa na sebaanalýzu, sústredil sa na svoje sny. S týmto procesom sa zveril blízkeму priateľovi z Berlína, doktorovi Wilhelmovi Fliessovi. Písal mu otvorené, emocionálne vypäté listy, ktoré kompletne vyšli až v roku 1985.